



JISTOTY TVARU

Milan Jankovič

Milé Jaroslavě k 24. listopadu 2000 alespoň tento „projekt“ výboru ze Sládkovy lyriky, který měl vyjít, ale nevyšel už v Odeonu (mezitím zmizelém) pod názvem *Kde s láskou končí žal*. Zůstal jen doslov a seznam básní. Zde jsou.

Srdečně a s úctou Milan

Cesta přes Atlantický oceán trvala v době, kdy se do Ameriky plavil Josef Václav Sládek, více než deset dní a nocí. Byl to zážitek na celý život. Dnešní letecké spoje počítají s přeletem oceánu za několik hodin. Většina cestujících spí nebo si něco čte, zatímco v hlubinách pod nimi se přeskupují plynoucí vrstvy mraků a v nečekaných průlinách mezi nimi se zatřpytí nějaký zástupný znak moře. Zážitek celé cesty se dá shrnout do věty: let byl klidný a příjemný. A přece: tam dole je týž oceán!

Když otevřete první Sládkovu knihu *Básní* z roku 1875, hned vstupní verše vás zasáhnou podivnou naléhavou náladou:

Polšeré noci, mlhavé noci
na oceánu, na oceánu;
zvečera k ránu, mlhavé noci,
hleděl bych do vás na oceánu.

Náš výbor je uveden podobnou, ale výrazově ještě krystaličtější básní *U Michiganu*, kterou Sládek napsal nedlouho po svém příjezdu do Ameriky. V silovém poli několika veršů, v podmanivé soustředěnosti nemnoha vět a slov propojených zvukovými pouty čeká tu na nás podnes ta původní chvíle, v níž se melancholie osamělého poutníka kdesi na břehu obrovitého jezera v přicházející noci otevřela řeči živlů a nevyсловitelnosti života:

Zvečera bezsměrá
duše klesá do šera.
Či přec někdy rozsvětlí se?
Ptej se hvězdy třístíci se
v černých vlnách jezera.

Nejenom oceán, ale i člověk zůstává v něčem podstatném týž. A poezie, ta dobrá, je tu proto, abychom na to podstatné nezapomínali. Výběr ze Sládkových básní, který předkládáme, má mít právě tuto motivaci. Snad se nám zde alespoň z části podařilo připomenout, co by nemělo být zapomenuto především ze Sládkovy **lyriky osobní**; ta tvoří páteř našeho výboru, i když je samozřejmě doprovázena v nezbytné míře ukázkami z poezie občanské, vlastenecké i sociální. (Zaměření i rozsah výboru neumožnily zařadit sem celou řadu dalších poloh Sládkovy tvorby: větší epické a lyrickoepické skladby, verše pro děti, ohlasovou poezii atp.)

Vědomě jsme se vyhýbali projevům nejvíce poznamenaným omezenými hledisky a požadavky doby, aniž bychom tím ovšem chtěli zbavit básníkův odkaz historické určitosti. Dobové souvislosti sociální i kulturní jsou v našem výboru naznačeny zřetelně. Přece však, když bylo možné volit, rozhodovali jsme se vždy spíše pro ty básně, ve kterých byla například míra lumírovských jazykových násilností nebo míra abstraktní alegoričnosti, knižní rétoriky či ploché a sentimentální žánrovitosti pro dnešního čtenáře co nejméně rušivá. Jak naznačuje už název svazku, byly zdůrazněny hodnoty obecně lidsky platné. K tomu musíme hned dodat: což v poezii znamená vždy zároveň hodnoty nezaměnitelně určité.

Jak je nám však vlastně tato určitost dána? Legendou osobního příběhu básníkovy? Záznamem, jemuž říkáme text básně? Nahodilým okamžikem našeho přijetí? Všechny tyto a ještě další momenty spoluvytvářejí unikavou, a přece zas tak přesvědčivou „skutečnost“ básně. Na první pohled se zdá, že třeba básnické dílo Sládkovo je z velké části literárním přepisem životního běhu, jednoho prožitého lidského osudu. Mladický světobol a nespokojenost jinocha s veřejnými poměry, cesta za oceán, která je vlastně cestou k lidem a k sobě, k rozhodnutí pro jistý životní cíl, první velká láska a první velký žal, když mu zemřela žena po necelém roce manželství, opuštěnost a cesta muže nazpět k práci a zápasu o sebe sama i o věci veřejné, jimiž žila jeho doba, hledání vlastní orientace v ní po boku několika přátel, opora v druhé ženě, získaná jistota a vzápětí mnoholeté tělesné

utrpení způsobené nemocí, řehole zvoleného poslání navzdory všemu až do konce... takový je ve zkratce ten příběh. Čas jej zavál jako nespočetné jiné. Zbyla trest lidského stesku, doufání, statečnosti, milující vzpomínky, moudrého odevzdání. To všechno je tu dál, blízké a srozumitelné. Avšak v našem prožitku řeči básně zaznívá ještě něco jiného než ten blízký a srozumitelný hlas. Jako by se k němu přidával ještě hlas druhý, zvoucí nás do dálky nebo přicházející z ní. Pokusím se říci to konkrétněji. Hluboký a trvalý zážitek smrti první ženy nepochybně poznamenal intimní, ale i vlasteneckou a sociální poezii Sládkovu zvýšenou citlivostí pro lidské utrpení v mnoha podobách. Přece však je třeba hledat základ jeho tvorby ještě hloub: v bytostných možnostech tohoto lyrického talentu. Sládek nalézal výraz nejenom pro řadu jednotlivých prožitků, jak je přinášel život, ale pojmenovával v nich znovu a znovu svou úhrnnou, utvářející se, ale vždy zároveň celkovou, vším možným podmíněnou, ale také z nějaké původní otevřenosti tryskající básnickou zkušenost.

Jeho první knihu *Básní* přivítal Jan Neruda (1875) takto: „Ticho! – V kruh českých básníků vstupuje elegik... V jeho elegiích není nic strojeného, on nežaluje, aby byl slyšán, on píše proto smutně, že je mu v srdci smutno.“ Neruda pak v kritikách několika následujících sbírek ukázal, jak se z toho elegického pramene nasycuje všechno, co je ve Sládkově tvorbě opravdu silné. Rozpoznal hned na počátku směr Sládkovy tvůrčí cesty: nad přecitlivělostí rozbolené duše získá převahu soustředěnost výrazu, aforistická hutnost, umění naznačit zkratkou celek života.

Na tomto místě bychom vlastně mohli přestat a přenechat čtenáři všechno ostatní; nikdo jiný než pozorný a citlivý čtenář nepromění ty popsané stránky v zázrak živého smyslu. Pokud tedy bude následovat jistý komentář, spíše jednotlivé poznámky než ucelený výklad, bude to jen proto, aby ten, kdo k četbě knížky usedne, měl po ruce nezbytné informace. K čemu? Třeba k tomu, aby poselství, jež přejímá, bylo přece jen o něco určitější než zpráva v láhvi vylovené z moře. (Ostatně: i tu chceme dešifrovat v přesvědčení, že pro nás může něco znamenat. Platí to možná též naopak, alespoň v poezii, v níž i ve sdělení docela určitě hledáme tajemný vzkaz.)

Bývá dobrým zvykem připomenout základní životopisná data. Josef Václav se narodil ve Zbiroze 27. října 1845 jako první z pěti dětí zednického mistra; maminka byla dcerou pekaře a drobného zemědělce. Venkovská krajina, rázovití lidé, písně, které obklopovaly dorůstajícího chlapce, starosvětské prostředí domova se stalo básníkovi až daleko později útočištěm a mýtotvorným zdrojem. Dospívající jinoch byl doma nešťasten. A to také byla jedna z příčin jeho odjezdu do Ameriky. Malé poměry ho stísňovaly. To už měl za sebou studium na gymnáziu v Praze, první veršovnícké pokusy i konflikt s rodiči, kteří z něho chtěli mít kněze. Zapsal si studium přírodních věd a věnoval se cizím jazykům, hlavně angličtině.

Jeho světobol měl i své dobové motivace a ty daly záhy pocitům jinošské nespokojenosti určitější tvář. Podníceno četbou světové literatury a formováno bouřlivou atmosférou roku 1868, kdy se v Čechách zdvihla nečekaně prudká vlna protestů a manifestací za spravedlivé vyřešení české státnosti (ať už v rámci rakousko-uherské monarchie nebo i proti ní) uzrávalo, v té době Sládkovo občanské, vlastenecké a demokratické uvědomění. Sládek se stává mluvčím radikální „české omladiny“, jejíž odbojně laděný almanach *Ruch* stačil zredigovat a vydat nedlouho před tím, než se rozhodl (pod tlakem poměrů, na radu přátel a za jejich přispění) pro cestu za oceán.

Sládkovo vstupní patetické věnování vlasti otištěné v *Ruchu* 1868 (báseň *Tobě*) v našem výboru nenajdete. Pro určitější představu tehdejšího básníkovy rozpoložení ocituji alespoň úryvek z něho:

Odvrhni slova má, jen pozvol, matko, prosím,
bych zlíbat směl Tvé ztělé řízy lem!
Jsem žebrák, čin nedospěl v srdci mém,
jen slzou, pozvol, ať Tvé rány zrosím –
odvrhni slova – jen tu slzu vem!

I v nadneseném, rétorickém stylu, který si zvolil, prosadil přicházející elegik svůj tón – oproštěný, hutný a vroucí: odvrhni slova – jen tu slzu vem!

Přípravy k odjezdu, cesta přes oceán a dvouletý pobyt Josefa Václava Sládka v Americe (1868 – 1870) byly popsány s podrobností, ke které lze těžko něco přidat. (Nejprve v práci Josefa Poláka *Americká cesta J. V. Sládka*, Praha 1966, později v obsáhlém komentáři Jaroslavy Janáčkové k novému vydání Sládkových fejetonů a črt *Má Amerika*, Praha 1998). Co bych rád zdůraznil, je rozporná zkušenost, kterou si odvážel z Ameriky Sládek jako básník. Nadšen volností, občanskou svobodou a čínorodostí, se kterou se zde setkával, zůstával stále svým srdcem, svým steskem doma. Klíčem ke všemu mu byl soucit s porobenými. Ani v nejsvobodnější tehdy společnosti se nemohl smířit s údělem potlačených a vybitých indiánských kmenů. Jim byly věnovány žalobné a hněvné elegie, některé Sládkovy prozaické „americké obrázky“ i články. Jejich osudem byl podnícen též Sládkův překlad Longfellowovy *Písně o Hiawathovi*, eposu na motivy indiánských bájí.

Sládek putoval několika státy Unie, od břehů Michiganu až k Mexickému zálivu. Poznával přírodu a lidi. Zmužněl, stal se samostatným, utvrdil se ve svém demokratickém smýšlení a v rozhodnutí stát se po návratu domů „písníčkářem“, probouzet svými písněmi odvahu i svědomí.

V rychlém sledu následovaly události pro Sládka tak závažné. Aby se po několikaletém čekání mohla stát jeho ženou Emilie Nedvídková, dcera počáteckého podnikatele, musel si Sládek nejprve najít postačující hmotné zajištění. Spolupracoval s *Národními listy*, vyučoval angličtině na střední a potom i vysoké

škole. Stal se redaktorem a vydavatelem časopisu *Lumír*, v němž později spolu se svými generačními druhy Jaroslavem Vrchlickým a Juliem Zeyerem probíjával novou, s vývojem světové literatury se vyrovnávající orientaci.

Roku 1873 se Emilie stává jeho ženou. Rok nato umírá při porodu dítěte. Teprve po několika letech po tomto otřesu se Sládek vrátil k veřejné činnosti. Nicméně vydal v roce 1875 *Básně* a na počátku roku 1880 *Jiskry na moři*, své první dvě knihy veršů.

Obě sbírky jsou dost rozsáhlé a tematicky i formálně různorodé. Ráz první knihy udávají básně z Ameriky a verše věnované Emilii, v závěru sbírky už jen vzpomínka na ni. Elegické návraty ke ztracené lásce, nakonec pak tiché přivítání nového milostného a potom i rodinného štěstí (s Marií Veselou a později i s dcerkou Helenou) převažují ve druhé sbírce. Nalezneme v ní také lyriku vlasteneckou a básnické obrázky z vesnického prostředí, do našeho výboru ovšem už nepojaté. Výrazově se Sládkova raná poezie přimyká k tradici lidové písně, navazuje na Neruda a Hála. Patetický styl občanské poezie (například připomenuté zde básně *Tobě*) přetváří Sládek záhy ve výraz bližší svému založení, deklamačně účinný, ale prostší a sevřený, jak o tom v našem výboru svědčí například vlastenecká znělka věnovaná Janu Nerudovi. Pro Sládkovu ranou tvorbu měly nepochybně význam také jeho vlastní překlady z cizích literatur, s nimiž započal už před odjezdem (nejprve Burns a Byron, potom – už za pobytu v Americe – Longfellow, Tennyson, Bret Harte aj.). Ať už tyto podněty přímo podporovaly výrazové směřování Sládkovo – písňovost, umění lyrického náznaku a zkratky –, nebo jej všeobecně kultivovaly, pomáhaly mu nalézat tvar, bez něhož Sládkova vypjatá subjektivita ztrácela sdělnost.

Zaznamenejme ještě jeden důležitý znak tohoto období. Vzrušenost Sládkovy mluvy se v obou sbírkách projevovala také porušováním ustálených forem, násilnými tvaroslovnými a syntaktickými zkratkami, nepravidelnostmi v délce veršů i ve stavbě strofy. Dobová kritika na tyto „nedostatky“ samozřejmě upozornila. Jak se však časem ukázalo, nebyly to jen projevy neobratnosti. Razil si tudy cestu originální básnický výraz založený právě na porušování hladké plynulosti veršové mluvy, i když podoba tohoto osobitého stylu se měnila a vycházela vstříc nejen panující lumírovské normě vyžadující virtuozitu, ale též vlastní potřebě hudebnosti. Intonační přerývaností se představil „básník slova zjizveného bolesti“ (F. X. Šalda 1978, s. 409). Tuto svou původní básnickou zkušenost nezapřel ani později, když se jeho výraz ukáznil a našel svou přesvědčivou míru.

Přibývají další polohy, ve kterých se projeví Sládkovo osobité básnické zaměření. Kromě intimní a vlastenecké poezie se brzy prosadí lyrika meditativní, vyjadřující okamžiky soustředěného zamyšlení nad životem. Stále častěji se objevují drobné lyrickoepické skladby, kresby přírodní a sociální, výjevy z historie, reflexe nad údělem člověka a nad posláním umění v soudobé společnosti. Ve Sládkově tvorbě sílí potřeba vyrovnat se i s tím, co přesahuje obzor osobních prožitků. Víra v povznášející moc poezie, která má formovat člověka k obrazu

nejvyšších ideálů, sblížíje Sládkovu tvorbu s dobovým lumírovským programem. Avšak také v tomto směru si Sládek vydobyl své nezaměnitelné postavení. Už sám lumírovský kult umělectví se u něho projevil v podobě natolik zkomplikované výchozími osobními prožitky i celkovým založením, že se jeho poezie zdála být často spíše protikladem než potvrzením společného směřování. Představa o svrchovaném postavení umění je u Sládka korigována etickým pojetím poslání básníka, pochybnostmi a úzkostmi člověka, který cítí svou sounáležitost s trpícími. Také volbou látek a výraznějším navázáním na domácí tradice v oblasti výrazové se Sládek od svých lumírovských druhů odlišoval. A tak on sám, ač jako redaktor *Lumíra* a jeho přední literární kritik nejhorlivěji probíjovával orientaci ke světovosti a k výsostně pojatému umělectví, jako básník převzal ze společného úsilí opět především to, co pro něho bylo bytostnou potřebou: zápas o krystalický tvar, v němž a jímž překonával své úzkosti a všemu řečenému mohl dát plnější, na proměnách situace a chvíle nezávislý smysl.

Pod tímto zorným úhlem je třeba vidět celé tvůrčí období vyznačené sbírkami *Světloú stopou* (1881), *Na prahu ráje* (1883), *Ze života* (1884) a tou nejbohatší z nich, jejíž název vystihuje ráz první dosažené harmonie všech různorodých složek, z nichž se teď Sládkova poezie utváří: *Sluncem a stínem* (1887). V našem výboru jsme se snažili tvůrčí rozmach Sládkův v tomto období alespoň naznačit. Obohacení tematické, žánrové i formální zůstalo pro nás ovšem zase jen doprovodem ústřední linie, kterou od počátku sledujeme. V popředí zůstal citový příběh básníkův, který nadále nasycuje všechnu jeho poezii. Pokud jde o výraz, postačí snad náš výběr k tomu, abychom Sládkovy tvárné výboje nezaměnili se snahou po vnější virtuozitě. Dostředivost básníkovy úsilí je zjevná. Prokázalo to očividně suverénní zvládnutí dvou nejužívanějších forem: sonetu a písně.

Potřeba básnické objektivace vedla Sládka k dalším tvořivým pokusům: k několika knihám poezie dětské (*Zlatý máj*, 1887, *Skřivánčí písně*, 1888, *Zvony a zvonky*, 1894), ohlasové (*Starosvětské písničky a jiné písně*, 1891, *Směska*, 1891) a především k monumentalizaci a poetizaci životního postoje venkovana, do něhož se lyrický mluvčí stylizuje v *Selských písních* (1890). Tato sbírka i přináležející k ní *České znělky* a pozdější *České písně* (1892) ukazují ke společnému gestu, pro které našel F. X. Šalda výstižné pojmenování: „Všecka poezie Sládkova je, řekl bych, bojem o mužnost“. (Šalda 1978, s. 410)

Je tu ovšem ještě jeden zdroj, z něhož se nasycuje velikost Sládkova pojetí venkovana. Odkazuje k němu nevelký cyklus *Písni smutečních*, připojený (v roce 1901) k třetímu vydání *Selských písní*. Je to povědomí o duchovní souvislosti, která dává každodennímu životu druhý rozměr, je to zakořenění v křesťanské kulturní tradici, která v té době ještě viditelně prostupovala světový názor i životní styl venkovského člověka. K jeho jistotám se básník uchýlil, i když si byl vědom neodvratných sociálních změn probíhajících na tehdejších venkově. Návrat k jistotám „selství“ byl pro něho návratem k domovu jeho dětství, k hodno-

tám, které mohly prokázat svou trvalejší platnost také proto, že byly prosyceny nejosobnějším zaujetím, silou sjednocující elegické vzpomínky.

Proti obrazu oráče, který se objevoval jako symbol národní houževnatosti ojedinele už v dřívějších sbírkách (například v *Písni o naší práci* zařazené do našeho výboru), je básnické zpodobení rolníka v *Selských písních* mnohonásobně obsažnější. Sbírka působí jako významový celek. Jednotlivé básně těžko posoudíme izolovaně; teprve ve vztahu ke sjednocující představě se nám ukazuje jejich skutečný smysl. Tu sjednocující představu můžeme ovšem stěží přímo pojmenovat; zpřítomňuje se v dynamice propojování různorodých významů i forem, slučuje lehkost popěvku s definitivností nápisu na hrob.

O selství v díle Holečkově a Sládkově napsal Vojtěch Jirát: „Jejich ‚sedlák‘ není skutečnost, nýbrž plod mýtotvorné síly a mýtotvorné touhy jeho původců. Zajisté že odtud pramení i jeho básnická přesvědčivost“. (Jirát 1978, s. 278)

K tomu jsem svého času připojil komentář (Jankovič 1972), jehož některé myšlenky chci připomenout. Těžiště Sládkova obrazu venkovana neleží ani v sociální kritice, ani v propagaci selského konzervativismu. Tak mohly působit jen jednotlivé z celku sjednocující představy vytržené významy. Hloubka té představy ostatně nespočívá ani v tom, že by reálné mělo být zastřeno mytickým. Spíše jde o to, že na hranici obou oblastí bude – od básně k básni a od slova k slovu – dobýván svébytný básnický znak pro úhrnné zhlédnutí života.

V připomenutém doslovu ukazují podrobněji, jak se po stránce motivické i jazykové splétá mnohonásobná obsažnost tohoto znaku a jak se zároveň utváří jeho hutnost. Ve Sládkově lyrickém obraze rolníka se proluly významové oblasti různého řádu: oblast přírodní nutnosti a mravního sebeuvědomění, každodenního života a toho posledního, na co se v něm ptáme.

Reálná a zároveň symbolická platnost Sládkova básnického podání vynikla v celé řadě dnes už klasických „selských písní“, jako je třeba *Polní cestou*, jedna z nejkrásnějších mezi nimi. V jejich citové naléhavosti a přitom obřadné vážnosti se Sládek přihlásil ke staleté tradici české duchovní písně, kterou obohatil jedinečným vkladem svého talentu.

Od 80. let ztrpčovala Sládkovi život trýznivá míšňí choroba. Vzdal se nakonec řízení *Lumíra* (1898) i pedagogické činnosti a věnoval se pouze překladům a vlastní básnické tvorbě. Po mnoha literárních sporech (nejprve s takzvanou školou národní, která oponovala „kosmopolitnímu“ zaměření lumírovců, potom s nastupující individualistickou generací let devadesátých) umlká i jako literární kritik. Svoje překladatelství dovršuje (po řadě významných překladů z literatury angloamerické, polské, ruské i severské) přebásněním takřka všech dramatických děl Williama Shakespeara.

Závěr Sládkova života je vyplněn houževnatým přemáháním nemoci. Strídají se chvíle skleslosti a naděje, nenadálé otevřenosti vůči okolnímu bytí, kterou si básník stále uchovává. Sládek pobývá častěji a po smrti rodičů trvale ve

vlastním domku ve Zbiroze. Stále užší je okruh těch, kteří ho provázejí. Zázemí rodiny a několika přátel mu zůstává oporou do posledních chvil (zemřel ve Zbiroze 28. června 1912). Do posledních chvil jej však také provází obraz mrtvé Emilie, který se zvrstvuje, zduchovňuje a obsáhne v sobě nakonec krutou a krásnou velikost lidského údělu. Sládkovo „*kde s láskou končí žal*“ je novou a v české poezii původní variantou máchovského akordu.

V závěrečné tvorbě, kterou představují sbírky *V zimním slunci* (1897), *Za soumraku* (1907) a *Dvě knihy veršů* (tj. *Nové selské písně a Léthé a jiné básně*, 1909), krystalizuje zejména Sládkova poezie meditativní. Zamyšlení nad protiklady života udává teď základní tón všemu: pohledu na krajinu, vzpomínce, citovému okamžiku, kresbám a vizím, v nichž se Sládek až do pozdního věku vyrovnává s neodbytnou, dojímající jej i zneklidňující skutečností sociální. Do našeho výboru jsme zařadili alespoň několik ukázek Sládkova vrcholného umění sociální balady – zhuštěné teď do podoby krystalu (*V koutku u zdi, Balada, V metelici*).

Také ostatní básně zařazené do závěrečného oddílu naší knihy bychom mohli charakterizovat touž dosaženou jistotou, definitivností tvaru omezeného na nejnutnější znaky. Naše přirovnání ke krystalu by ovšem pokulhávalo, pokud bychom pod tímto označením měli na mysli jen vnější vyhraněnost a ucelenost. Měli bychom si spíše představovat síly, v jejichž střetnutí se takový krystal formoval. To je ovšem nesnadné, ne-li nemožné. Co naše představivost může postavit před sebe, jsou podoby věcí, jejich znaků, jak jsou v básni kladeny k sobě, vedle sebe a proti sobě, aby se takto pro nás otevřel prostor i toho, co přímo vyslovit nelze. V tom je moc poezie, skutečné a pravé, že má svůj klíč k tajemství bytí, že totiž nalézá přímo ve výrazových možnostech vždy nový způsob vyslovení nevyslovitelného. O způsobu Sládkově napsal F. X. Šalda ve svém shrnujícím soudu, zde už jednou připomenutém: „Pravý Sládek je básník slova úsporného a sevřeného, řekl bych, bolestí; v nejlepších svých věcech je lapidární, jde za zhuštěnou jadrností, skoro za gnómou.“ (Šalda 1978, s. 409)

Dovolil bych si k tomu dodat, že spolu s tímto rysem charakterizuje Sládkův zralý výraz – nápadněji ovšem v písni nebo v lakonickém „nápísu“ než ve významově složitějším sonetu – kvalita, která je vlastně při zaměření na aforistickou stručnost nečekaná: zvukový účinek eufonie a celkového melodického vyznění veršů. To byla poslední básníková odpověď na adresu mladší generace, s níž ho umění sugestivního lyrického náznaku mělo spíše sbližovat než rozdělovat. Teprve čas prokázal, že hodnoty objevené Sládkem, básníkem složitě prostoty, zůstaly živé. Obohatily možnosti básnického výrazu i naší řeči, našeho porozumění skladbě světa, jejíž jistá podoba by jinak zůstala temná a němá.

1. Básně

U Michiganu
Pomník Indiánův
Zastesknutí
Bratřím v dáli
Neuměl bych zapomenout
Pojďme spat
Vždyť jsem tomu chtěla
V upomínku I, IV

2. Jiskry na moři

V jeseni
V bouři
Pranic víc
Jarní I, II
Andante
Roky táhnou, roky mizí
Na hřbitově
Pevně drímáš
Znělky I
Je proti nám, kdo není s námi
Píseň (Chceš-li být můj anděl strážný)
V tiši
Dešťové krůpěje

3. Světlou stopou

Poezii
Píseň (V lupení ptáče zapělo)
Neděle v podjaří
Hvězdná noc

Fialy
Své ženě

4. Na prahu ráje

Doma
Žluták
Role chudých
Studánka
Kancionál
Noční obraz
Kdo může za to
Borovice

5. Ze života

Píseň lidu
Není-li pomoci
Píseň o naší práci
Dvě romance z hladu I, II
O samotě
V zimní noci
Myšlénka
Co nesmrtelno

6. Sluncem a stínem

V mé duši tisíc skrývánek
Když jsme prvně sami byli
Do hlubin tvé duše
Do dáli, do daleka
Vy oči dávno zavřené

Když tak to bylo souzeno
Zadul víchr na podhájí
Já, bludný jezdec, plání jel
Tu malou, drobnou písničku
Bud' vítáno mi nastokrát
Nic nechci víc
Kde je máma?
Vidění
Ve starém parku
Na podzim

7. Selské písně a České znělky

Mé orné půdy každý hon
Se skrívánkem vstávám
Rodné brázdy v šir i v dál
Já a moje orná půda
Jak štěp u cesty polem
Drsny jsou mé mravy
Chléb svůj tuze dobývám
V kolik hodin na luka
Velké, širé, rodné lány
Je tichá noc
Polní cestou
Ne, ta moje pole
Za krále a vlast
Ať velcí toho světa
Z osudu rukou
Věky jdou a mizí
V lůno tvoje, syrá země

České znělky

VI My hlásíme se k žití právem žití

VII My chceme žít, jak zjara bují mlází
XII To bylo v horách. Přival strhal pole

8. Starosvětské písníčky a Jiné písně

Poutník
Tráva
Sen
Tak spolu jsme stáli

9. České písně

Tak zle není
Byli jsme a budem
Kovář

10. V zimním slunci

Lidé se budí
Jeseň
Své matce II, VII, IX, X
Píseň (My květuplným jarním dnem)
Píseň (Když jsme se loučili)
Sen lásky II, V
Mrtví nežadoní
Doma (Tak po časech zas přišel jsem)
Zapomeň
Dopovídáno
Silén bud'
Své ženě IV
V zimním soumraku
V koutku u zdi

11. Písně smuteční

K pohřbu panny
Jiná píseň dítěti
Mládenci
Starci
Ubírám se z toho světa

12. Za soumraku

Štěstí
Přes údolí slzavá
Tvou dlaň v své stále cítím dlani
Hory
Můj rov
Letní večer
Tak dávno již
V náruči boží
Zimní píseň

13. Nové selské písně

Vracím se k vám, rodná pole
Odkud, kam
Co z prachu vzešlo
V hoři

Hvězdný večer
Ženci
Pole

14. Léthé a jiné básně

Otci I
Kdyby tak
Až bude skončeno
Návrat
Ruce
Léthé
Byls kotvou miliónů
Dals mi, Pane, míru let
V samotě
V ranním slunci
Píseň (Čarovný se motýl mih)
Hrdličko moje
Podvečer
Balada
V metelici
Mroucí květiny
Labutě

15. Z pozůstalosti (Zvon 1914)

Píseň (Jen jednou a ne víc)

PRAMENY

SLÁDEK, Josef Václav

1907 *Spisy básnické*. I. Básně, Jiskry na moři, Světlou stopou, Na prahu ráje, Ze života, Sluncem a stínem, Zlatý máj, Selské písně a České znělky, Skřívánčí písně;

II. Starosvětské písničky a jiné písně, Směska, České písně, Zvony a zvonky,
V zimním slunci, Písně smuteční, Za soumraku, Z cizích luhů (Praha: Otto)
1909 *Dvě knihy veršů* (Praha: Otto)

LITERATURA

JANÁČKOVÁ, Jaroslava

1998 „Komentář“, in J. V. Sládek: *Má Amerika* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 243–261

JANKOVIČ, Milan

1972 „Básník účinné prostoty“, in J. V. Sládek: *Sluncem a stínem a jiné básně* (Praha: Odeon), s. 262–280

JIRÁT, Vojtěch

1978 „Sládek“, in V. J.: *Portréty a studie* (Praha: Odeon), s. 198–223

NERUDA, Jan

1875 „Nové básně“, *Národní listy* 15, 1875, č. 84, 26. 3., šifra Δ

POLÁK, Josef

1966 „Americká cesta J. V. Sládka“, *Acta Universitatis Palackianae – Facultas philologica* 36, *Philologica* XIX

ŠALDA, František Xaver

1978 „Dva básnické osudy: Josef V. Sládek a Jaroslav Vrchlický“, in F. X. Š.: *O předpokladech a povaze tvorby*. Editor Bohumil Svozil. (Praha: Čs. spisovatel), s. 408–421